

**You have downloaded a document from
RE-BUS
repository of the University of Silesia in Katowice**

Title: Sieci wsparcia seniorów jako element lokalnej polityki senioralnej - przykład miasta Tychy

Author: Grzegorz Gawron

Citation style: Gawron Grzegorz (2017). Sieci wsparcia seniorów jako element lokalnej polityki senioralnej - przykład miasta Tychy. W: P. Skudrzyk, M. Suchacka, M. Szczepański (red.), "W sieci i w matni społecznej" (S. 121-143). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

GRZEGORZ GAWRON

Uniwersytet Śląski w Katowicach

Sieci wsparcia seniorów jako element lokalnej polityki senioralnej – przykład miasta Tychy

*Senectutem ut adipiscantur, omnes optant, eandem
accusant adepti.*

(Wszyscy pragną dożyć starości, a gdy dożyją, oskar-
żają ją.)

Cyceron

Wprowadzenie

Świat stoi w obliczu globalnego procesu starzenia się ludzkości. Już w 2010 roku liczba osób w wieku 65+ stanowiła 524 mln, a więc 8% światowej populacji. Jednak zgodnie z przewidywaniami demografów do 2050 roku liczba ta ma ulec niemal podwojeniu, co przy uwzględnieniu pozostałych przemian ma zapewnić seniorom szesnastoprocentowy udział (WHO, 2011, s. 4).

Sytuacja ta nie może budzić żadnego zaskoczenia. Jest ona bowiem rezultatem obserwowanych i szeroko opisywanych przez badaczy procesów zachodzących niemal od półtora wieku. Zaskakiwać może ewentualnie obecna dynamika starzenia się oraz wygłaszane, często w formie katastroficznych przepowiedni, komentarze. Jak słusznie zauważył Helmut Juros,

tendencje demograficzne były wyraźnie widoczne i łatwe do odczytania na tabelach urodzeń z ostatnich dziesięcioleci. [...] Alarmujące wskaźniki są dopiero postrzegane przez opinię publiczną i elity polityczne. Zauważa się je w kontekście debaty nad przyszłością zabezpieczeń emerytalnych, to jest w związku z nagłym rzekomo odkryciem przyszłych emerytów. (Juros, 2001, s. 97–98)

To właśnie troska o przyszłą wydolność systemu zabezpieczeń społecznych stała się wiodącym tematem publicznych rozważań. Coraz głośniej mówiono o nieadekwatności stosowanych rozwiązań systemowych, wypracowanych w czasach tzw. demograficznego „reżimu przejściowego” i utrzymywanych w „reżimie nowoczesnym” (RACŁAW, 2011, s. 13). Już w drugiej połowie XX wieku Edward Rosset w swoich analizach dotyczących zmieniającej się struktury demograficznej współczesnych społeczeństw przewidywał i ostrzegał, że dynamika oraz skala zachodzących procesów wywołają swoistą rewolucję społeczną, przybierając postać zjawiska, „któremu badacze przypisują nie mniejsze znaczenie niż zjawiskom zmieniającym bieg historii ludzkości” (ROSSET, 1967, s. 7). Jednocześnie, obserwując powszechną ignorancję wobec rosnącej liczby seniorów, a co za tym idzie, wobec nadchodzących wyzwań związanych nie tylko z koniecznością zabezpieczenia ich potrzeb, ale przede wszystkim zagospodarowania ich kapitału i przydzielenia nowych ról społecznych, nawoływał, by współczesne społeczeństwa jak najszybciej zainteresowały się sytuacją „swych wczorajszych żywicieli, swych nauczycieli i wychowawców” (ROSSET, 1967, s. 428).

Odnosząc się do warunków polskich, można stwierdzić, że nasze społeczeństwo należy do najmłodszych w Europie. Jednak dynamika zachodzących przemian struktury demograficznej, wyrażających się we wzmożonej fluktuacji udziału poszczególnych grup wiekowych, nie pozostawia wątpliwości, że w nadchodzących latach Polacy uplasują się w czołówce najszybciej starzejących się narodów zjednoczonej Europy. Rosnąca długość życia w połączeniu ze spadkiem liczby urodzeń to bowiem cecha charakteryzująca kraje rozwinięte, w których istotnym determinantem przemian jest czynnik ekonomiczny. Nie oznacza to bynajmniej, że proces starzenia się postrzegać można w kategoriach uniwersalnych. Przebiega on odmiennie w poszczególnych krajach, co

wynika ze specyfiki ich sytuacji społeczno-kulturowej oraz polityczno-gospodarczej. W każdym z nich (również w Polsce) obserwować można wzrost zainteresowania problematyką senioralną. Coraz liczniejsze programy społeczne realizowane przez władze publiczne, organizacje pozarządowe i podmioty prywatne, kierowane są do seniorów, odnosząc się do ich coraz bardziej widocznych problemów życiowych. W ten sposób na różnych poziomach organizacyjnych (od centralnego do lokalnego) następuje stopniowe kształtowanie się sieci wielowymiarowych działań określających kształt polityki senioralnej (LIŚAK, 2014, s. 7).

Starość – problemy definicyjne

Podobnie jak wiele innych elementów rzeczywistości społecznej, również starość wymyka się uniwersalnym ramom delimitacji pojęciowej. Heterogeniczność, zmienność oraz wewnętrzne zindywidualizowanie to jedne z najczęściej pojawiających się określeń uzasadniających dostrzegany brak możliwości opracowania i zastosowania jednolitej definicji starości jako zjawiska społecznego i jednostkowego, stanu czy etapu życia. Dlatego obecnie badacze reprezentujący różne dziedziny nauki, specjaliści i praktycy, politycy i aktywiści, jak również sami seniorzy coraz częściej skłaniają się ku traktowaniu starości oraz wszelkich zjawisk z nią związanych w kategoriach procesów wymagających swoistej otwartości i elastyczności ich postrzegania. W tej sytuacji za jedno z najlepszych rozwiązań uznać można propozycję Emilii Garncarek, której zdaniem starość „można nazwać społecznym przeznaczeniem, ponieważ to od społeczeństwa zależy, kto uznany zostanie za człowieka starego, w jaki sposób postrzega się starość i jak się ją definiuje” (GARNCAREK, 2005, s. 196).

Przyjęcie takiego założenia stanowi uznanie istoty zbiorowego postrzegania determinant starości, a raczej ich zbiorowej interpretacji, która warunkowana jest społeczno-kulturową tradycją kształtowaną odmiennie przez poszczególne społeczeństwa (JAKUBOWSKA, 2009, s. 25).

Swoistym łącznikiem w próbach ramowego określenia starości może być jednak

perspektywa cyklu życia [wyróżnienie – G.G.] zakładająca, że sekwencja faz, przez które przechodzi każdy człowiek od urodzenia do śmierci, jest stała. Podstawą tego powtarzalnego rytmu, występującego w trwaniu życia każdego człowieka, jest oczywiście wspólny gatunkowi program rozwoju biologicznego: od dzieciństwa, przez dorosłość, do starości. Co więcej, ten sam rytm – w świetle psychologii – występuje także w rozwoju psychicznym człowieka. Ponadto, w każdej epoce i w każdej społeczności, fazy życia jednostki osadzone w prawidłowościach rozwoju biologicznego i psychicznego, funkcjonowały i funkcjonują również w warstwie kultury i w organizacji życia społecznego. Każde pokolenie w miarę upływu życia otrzymuje więc mniej lub bardziej sztywny i rygorystycznie narzucany, mniej lub bardziej zróżnicowany i odrębny w stosunku do innych okresów życia – przydział [wyróżnienie – G.G.] ról do spełnienia i zakres dostępnych obszarów aktywności. (RYSZ-KOWALCZYK, SZATUR-JAWORSKA, 2004, s. 229–230)

Kiedy zaczyna się starość? Odpowiedź na to pytanie można rozważać w wielu aspektach. Proces ten jest bowiem wielowymiarowy i stanowi pole analizy dla badaczy każdej ze sfer życia człowieka (biologicznej, psychologicznej i społecznej). Choć przedmiot ich dociekań jest różny, są jednak zgodni co do naturalności i nieuchronności starzenia się oraz silnej indywidualizacji jego przebiegu u poszczególnych jednostek (CHABIOR, FABIŚ, WAWRZYŃIAK, 2014, s. 22–24). Dlatego właśnie naukowcy w swoich analizach wyodrębniają najczęściej wiek biologiczny, psychiczny, społeczny, ekonomiczny i socjalny (SZAROTA, 2010, s. 24).

I tak wiek biologiczny determinowany jest stopniem ogólnej sprawności i żywotności organizmu, określanych na podstawie medycznych i biologicznych pomiarów. Nie może być jednak traktowany jako jednoznaczny wskaźnik, ponieważ tempo i zakres starzenia się zależą w znacznej mierze od indywidualnych predyspozycji każdej jednostki.

Z kolei wiek psychiczny związany jest ze sprawnością zmysłów i możliwościami poznawczymi, wpływającymi na ogólną kondycję inte-

lektualną człowieka. To ona określa naszą zdolność funkcjonowania w otoczeniu (społecznym i fizycznym), która z biegiem lat ulegać może pewnym ograniczeniom, powodującym obniżenie jakości życia.

Tymczasem wiek społeczny stanowi odzwierciedlenie pozycji społecznej jednostki determinowanej przydzielanymi i odgrywanymi rolami społecznymi. Wiąże się więc ze społeczną stratyfikacją, wskazując na rozciągniętą w czasie dynamikę zajmowanych pozycji. W tej perspektywie faza starości to zwykle odchodzenie od ról centralnych do peryferyjnych, często postrzeganych wręcz marginalnie. Taka jakościowa zmiana niesie za sobą najczęściej wielowymiarowe konsekwencje, których seniorzy chcieliby za wszelką cenę uniknąć. Mowa tutaj głównie o obniżeniu statusu ekonomicznego i społecznego, do czego trudno przywyknąć po latach wzmożonej aktywności.

Z pojęciem wieku społecznego łączona jest kategoria wieku ekonomicznego i socjalnego. Pierwszą określa miejsce jednostki w systemie społecznego podziału pracy, a więc jej pozycja na rynku pracy. Początkiem starości jest dla wielu moment rezygnacji z aktywności zawodowej wynikający z przekroczenia metrykalnie określonego progu. Następuje wówczas radykalna zmiana głównego źródła utrzymania i osoba starsza z dawcy staje się biorcą. Na tej podstawie wyznaczany jest również wiek socjalny, którego granice początkowe precyzuje ustawa emerytalna. W myśl tego aktu prawnego dożycie określonego wieku wiąże się z wyczerpaniem lub na tyle znaczącym ograniczeniem możliwości jednostki do samodzielnego utrzymania, że staje się ono obowiązkiem państwa (CHABIOR, FABIŚ, WAWRZYŃIAK, 2014, s. 22–24).

Co istotne, każdy z przytoczonych wskaźników ma najczęściej swoją cezurę i cechy charakterystyczne, na podstawie których społeczeństwo uznaje daną jednostkę za osobę w podeszłym lub sędziwym wieku. Podejmując próby wskazania początku starości, większość autorów przyjmuje, że najdogodniejszą miarą będzie wiek 60 lub 65 lat. Jednak z uwagi na coraz bardziej rozciągającą się w czasie długość tej fazy życia niezbędne stało się wprowadzenie wewnętrznego podziału (SZAROTA, 2013, s. 14).

W literaturze przedmiotu odnaleźć można co najmniej kilka propozycji uwzględniających heterogeniczność i zmienność tego etapu życia. Zgodnie z nimi istnieją przynajmniej trzy podokresy starości: wczesny,

późny i długowieczność. Andrzej Klimczuk uzupełnił tę typologię o dodatkowe określenia:

- dla osób w wieku 45–59 lat: wiek przedstarczy, wiek średni (dojrzały), środkowa dorosłość, średnia dorosłość, przedpole starości, niemobilny wiek produkcyjny, starszy wiek produkcyjny, osoby w wieku średnim (ang. *pre-old; middle-age; immobile age; non-mobility age*);
- dla osób w wieku 60–74 lat: wiek starzenia się, wiek podeszły, wczesna starość, „trzeci wiek”, „młodszy-starzy” (ang. *young-old*);
- dla osób w wieku 75–89 lat: wiek starczy, późna starość, starość właściwa, „czwarty wiek”, „starszy-starzy” (ang. *old-old*);
- dla osób w wieku 90 lat i więcej: długowieczność; tego wieku dożywają „długowieczni” (ang. *oldest-old; longlife*) (KLIMCZUK, 2012, s. 17–18).

Dokonywanie takich podziałów traktować można jako dowód na coraz częstsze dostrzeganie wewnętrznej heterogeniczności i zmienności ostatniej fazy życia. Nie tylko badacze, ale również sami seniorzy podkreślają jej wielowymiarowość generującą swoistą różnorodność przeżywania. Możliwe są tutaj rozmaite scenariusze, style i oblicza radzenia sobie z przemijającym czasem i nadchodzącą starością, będącą wypadkową życiowych doświadczeń i wielu innych czynników nadających jej indywidualny i jednostkowy charakter. Dlatego gerontologia powinna unikać wszelkich skłonności do uniwersalizacji przedmiotu swojego badania (SZAROTA, 2013, s. 15). Tym bardziej, że współcześnie starość wymyka się stereotypom i szablonowym interpretacjom. Postęp w medycynie, profilaktyka zdrowotna, zmiany stylu życia i szeregu innych czynników dają coraz większe możliwości swoistego zatajenia i rozmycia oznak starości. W konsekwencji zmieniają się oczekiwania wobec ról odgrywanych przez seniorów, ich aktywności i udziału w kształtowaniu społecznej rzeczywistości (SZAROTA, 2013, s. 23). Rodzi to również istotne zmiany na płaszczyźnie organizacji społecznego zabezpieczenia i wsparcia dla obecnych i przyszłych seniorów. Powstaje bowiem konieczność nowelizacji dotychczas stosowanych rozwiązań w tym zakresie.

Naprzeciw starzeniu się – oblicza polityki senioralnej

Ostatecznie w obliczu obecnych i przewidywanych przemian demograficznych prowadzona jest szeroka dyskusja na temat starości, starzenia się oraz skutków tego procesu dla jednostek, grup (w tym rodzin) i całych społeczeństw. Jednym z najistotniejszych elementów starości jest uznanie konieczności prowadzenia polityki nie tylko wobec osób starszych, ale również wobec samego procesu starzenia się populacji (RACŁAW, 2011, s. 13–15).

Należy jednak podkreślić, że temat ten nie jest czymś nowym w działaniach prospołecznych prowadzonych przez rozmaite podmioty. Konieczność zabezpieczenia seniorów istniała od zawsze, jednak w zależności od uwarunkowań historycznych, a co za tym idzie, tendencji obowiązujących w polityce społecznej, dominowały różne modele opieki nad senioralną częścią społeczeństwa. Wśród dotychczasowych działań w tym zakresie wyróżnić można co najmniej pięć schematów opisujących specyfikę dychoomicznego układu tworzonego przez dawców opieki nieformalnej (pochodzących z sieci krewniaczej i nierodzinnych) oraz reprezentantów instytucjonalnie determinowanej opieki formalnej (SZWEDA-LEWANDOWSKA, 2014, s. 218). Ich zestawienie, dokonane przez Zofię Szwedę-Lewandowską, ukazuje również ewolucyjny charakter orientacji wobec procesu starzenia się i samych seniorów. W ujęciu graficznym relacje te przedstawia rysunek 1.

Rysunek 1. Wybrane modele opieki nad seniorami

hierarchiczny model kompensacyjny (ang. <i>hierarchical compensatory model</i>)	PNF	>	PF
model substytucji (ang. <i>substitutional model</i>)	PNF	<	PF
model szczególności (ang. <i>specificity model</i>)	PNF	=	PF
model uzupełnienia (ang. <i>supplementation model</i>)	PNF	≥	PF
model komplementarności (ang. <i>complementarity model</i>)	PNF	≈	PF

PNF – pomoc nieformalna (świadczona w ramach sieci krewniaczych i nierodzinnych sieci wsparcia)

PF – pomoc formalna (świadczona przez instytucje i agendy państwowe)

Źródło: Opracowanie własne.

Głównym założeniem pierwszego modelu, nazywanego hierarchicznym, jest silny wpływ interakcji społecznych na preferencje seniorów dotyczące źródeł i form pomocy dla nich. Przyjmuje się, że w pierwszej kolejności oczekiwane jest wsparcie nieformalne ze strony najbliższego otoczenia, a więc małżonków, dzieci, ewentualnie dalszych grup krewniaczych lub znajomych. Pomoc formalna ze strony państwowych instytucji i agend traktowana jest jako ostateczność – sięga się po nią jedynie w sytuacjach, kiedy wsparcie ze strony sieci rodzinnych i sąsiedzkich nie występuje. Rozkład kompetencji w zakresie opieki nad seniorami rozłożony jest więc w sposób hierarchiczny, tworząc określony łańcuch składający się z ogniw, gdzie pierwszym elementem są rodzinne sieci wsparcia, w dalszej kolejności nierodzinne nieformalne sieci wsparcia, a dopiero w sytuacji braku możliwości uzyskania właściwej pomocy ze strony tych podmiotów rolę wspierającego przejmują agendy samorządowe lub państwowe (SZWEDA-LEWANDOWSKA, 2014, s. 18).

Podstawą drugiego modelu jest substytucyjność opieki nad seniorami. Polega ona na przejmowaniu przez organy formalne zadań opiekuńczych, jakie mogłyby być wypełniane przez rodzinę i sieci wsparcia społecznego. Odwrotnie niż we wcześniejszym modelu nie mają więc tutaj znaczenia kompetencje i możliwości opiekuńcze grup nieformalnych, w których funkcjonują seniorzy, niemal wszystkie obowiązki przejmowane są bowiem przez organy państwowe. Co istotne, sytuacja ta prowadzi w konsekwencji do wzrostu postawy roszczeniowej ze strony potencjalnych świadczeniobiorców i ich dotychczasowych opiekunów względem instytucji odpowiedzialnych za udzielanie wsparcia. Osoby te nie tylko zdobywają wiedzę na temat szerokich możliwości korzystania z pomocy formalnej, ale przede wszystkim z biegiem czasu nabierają przekonania o zasadności czerpania z tych zasobów, dążąc do rozszerzenia usług opiekuńczych dla seniorów i zwiększenia ich wymiaru czasowego. Dochodzi więc do całkowitego zachwiania i odwrócenia obowiązującej wcześniej hierarchii podmiotów udzielających wsparcia (SZWEDA-LEWANDOWSKA, 2014, s. 19).

Trzecie z typologicznych ujęć, nazywane modelem szczególności, zakłada stworzenie systemu dualności i komplementarności opieki nad osobami starszymi. Dąży się tutaj do sytuacji, w której seniorzy mogą

liczyć na wsparcie formalne i nieformalne. Najważniejszy jest jednak jasny podział kompetencji i obowiązków obydwu stron – rodziny i państwa, zapewniający wzajemne uzupełnianie się niesionej pomocy. Zgodnie z tymi założeniami rodzina i bliscy mają stanowić przede wszystkim źródło wsparcia emocjonalnego i psychicznego dla osób starszych, natomiast agendy samorządowe i państwowe zobowiązane są do zapewnienia fachowej opieki, często o charakterze instytucjonalnym (np. pobytu w domu seniora) (SZWEDA-LEWANDOWSKA, 2014, s. 20).

Z kolei tzw. model uzupełnienia zawdzięcza swoją nazwę powrotowi do nierównego podziału odpowiedzialności za wsparcie seniorów. W modelu tym przyjmuje się, że to najbliżsi są głównym źródłem pomocy dla osoby starszej i to oni przede wszystkim sprawują opiekę, gdy osoba niesamodzielna jej potrzebuje. Wsparcie formalne ma jedynie potencjalny charakter i wiąże się ze spełnieniem szeregu warunków, w tym przede wszystkim zaistnienia sytuacji kryzysowej, kiedy osoba starsza wymaga opieki wykraczającej poza możliwości jej opiekunów nieformalnych. Z modelem tym wiąże się na przykład koncepcja *ageing in place* (starzenie się w środowisku / miejscu zamieszkania), uznająca zasadność wspierania seniorów w pozostawaniu w swoim środowisku zamieszkania. W tym celu tworzy się programy aktywizujące i utrzymujące ich wielowymiarową sprawność życiową (SZWEDA-LEWANDOWSKA, 2014, s. 20). Nieodzowne staje się zaangażowanie ze strony rodziny oraz najbliższego otoczenia społecznego seniorów, dla których możliwość pozostawania w swoim pierwotnym środowisku ma stanowić główny bodziec do aktywizacji.

Ostatnie z analizowanych pojęć – model komplementarności – postrzegane jest jako swoiste połączenie modelu kompensacyjnego i modelu uzupełnienia. Jego główną przesłanką jest założenie, że pomoc formalna zostaje włączona w proces opieki nad osobą starszą, gdy nieformalna sieć wsparcia nie wypełnia w dostatecznym stopniu swoich zadań opiekuńczych. Przedstawiciele obydwu źródeł wsparcia działają na zasadach komplementarności, starając się wypracować układ, w którym dzięki elastycznemu i dynamicznemu reagowaniu na zmieniające się potrzeby podopiecznych zapewnia się im wsparcie na odpowiednim poziomie. Oznacza to działanie na podstawie indywidualnych scenariuszy, na przykład przedstawiciele pomocowych instytucji samorządo-

wych wspierają opiekę domową nad seniorami lub odwrotnie – członkowie rodziny łagodzą rozterki emocjonalne seniorów związane z ich przebywaniem w tzw. domach spokojnej starości (SZWEDA-LEWANDOWSKA, 2014, s. 21).

Jak słusznie zauważyła Barbara Szatur-Jaworska, w celu przybliżenia właściwości polityki senioralnej prowadzonej w czasach starzenia się ludności ważne jest również dokonanie syntetycznego rozgraniczenia jej trzech nieodzownych aspektów. Mowa tutaj o polityce wobec starzenia się ludności, wobec starości oraz wobec ludzi starych. Pierwsza z nakreślonych platform działania – polityka wobec starzenia się ludności – zawiera w sobie szeroki zakres działań, strategii i planów stanowiących konkretne odpowiedzi instytucji państwowych na dostrzegane zmiany w strukturze demograficznej społeczeństwa. Ponadto, z uwagi na wielowymiarowość samego procesu starzenia się, najczęściej zachodzi konieczność wielopodmiotowej współpracy organów odpowiedzialnych za prowadzenie poszczególnych obszarów polityki (społecznej, gospodarczej, przestrzennej, migracyjnej itp.) (SZATUR-JAWORSKA, 2012, s. 9).

Z kolei polityka wobec starości związana jest bezpośrednio z postrzeganiem życia ludzkiego w kategoriach cyklu, w którym starość stanowi ostatnią fazę. Zakres jej oddziaływania jest również wyjątkowo szeroki – powinna obejmować między innymi: wspomaganie seniorów w radzeniu sobie z potencjalnymi kryzysami wieku starczego, modelowanie społecznego odbioru starości oraz uświadamianie jej nieuchronności. Dlatego adresatami tych działań są nie tylko seniorzy, ale również pozostałe grupy wiekowe (pokoleniowe) – one również powinny przygotować się do wejścia w ostatnią fazę cyklu życia (SZATUR-JAWORSKA, 2012, s. 10).

Tymczasem w przeciwieństwie do polityki wobec starości na politykę społeczną wobec osób starych

składają się działania skierowane do osób w wieku poprodukcyjnym oraz ich rodzin. Działania te mają na celu wszechstronną kompensację malejących z wiekiem możliwości samodzielnego zaspokojenia potrzeb oraz integrację z lokalną społecznością. Jak wynika z powyższej definicji, polityka wobec osób starszych nakierowana jest na dzia-

łania bardziej praktyczne, a zarazem bardziej konkretne. W znacznej mierze wynikają one jednak z dokonanej w ramach polityki wobec starzenia się społeczeństwa diagnozy społecznej. (BŁĘDOWSKI, 2012, s. 206)

Należy jednak jednoznacznie podkreślić, że trzy wymienione polityki nie mogą być postrzegane i kształtowane jako osobne dziedziny działalności podmiotów publicznych. Powinny stanowić spójny i komplementarny system umożliwiający dynamiczne reagowanie na zmieniające się potrzeby starzejących się społeczeństw (SZATUR-JAWORSKA, 2012, s. 10). Ponadto ich przygotowanie i wdrażanie powinno się odbywać na każdym poziomie organizacyjnym – od ogólnego, przez regionalny, do lokalnego.

Polityka senioralna w perspektywie lokalnej

Można się spodziewać, że podobnie jak w przypadku wielu innych zagadnień, również w kwestiach polityki senioralnej główny ciężar jej praktycznej implementacji spadnie na barki samorządów lokalnych. To przecież organy samorządowe postrzegane są jako „najbliższe” obywatelom, posiadające doskonałą orientację w rzeczywistych problemach i potrzebach członków lokalnych społeczności. Jednak nawet w najlepiej zarządzanych gminach, powiatach i województwach potrzebna jest przestrzeń do prowadzenia dialogu społecznego dotyczącego obecnych i przewidywanych konsekwencji procesu starzenia się. „By to osiągnąć, niezbędne jest istnienie mechanizmów ułatwiających partycypację społeczną i aktywne uczestnictwo seniorów w życiu miasta, tak by osoby starsze były podmiotami, a nie tylko biernymi odbiorcami działań realizowanych w ramach lokalnej polityki społecznej” (GAWRON, 2016, s. 79, cyt. za: *Raport*, 2012, s. 148).

Dlatego również w perspektywie dociekań i rozważań gerontologicznych można dostrzec co najmniej dwie alternatywy dla wdrażania lokalnej polityki społecznej (BŁĘDOWSKI, 2002). Pierwsza z nich określana jest

mianem polityki interwencyjnej. Charakteryzuje ją ograniczony zakres świadczonych usług, które kierowane są jedynie do najbardziej potrzebujących, tj. osób znajdujących się w sytuacji życiowej ocenionej w kategoriach biurokratycznych jako najtrudniejsza.

W ujęciu tym człowiek starszy traktowany jest jako konsument usług, za które płaci podatnik. Podejmowane w tym przypadku działania służą zaspokajaniu podstawowych i zarazem najważniejszych potrzeb człowieka (egzystencji, materialnych), a główną sferą jest opiekuńczość. Są to działania doraźne, krótkoterminowe, odsuwające zasadniczy problem na nieodległą perspektywę kolejnej interwencji. (SZAROTA, 2013, s. 30)

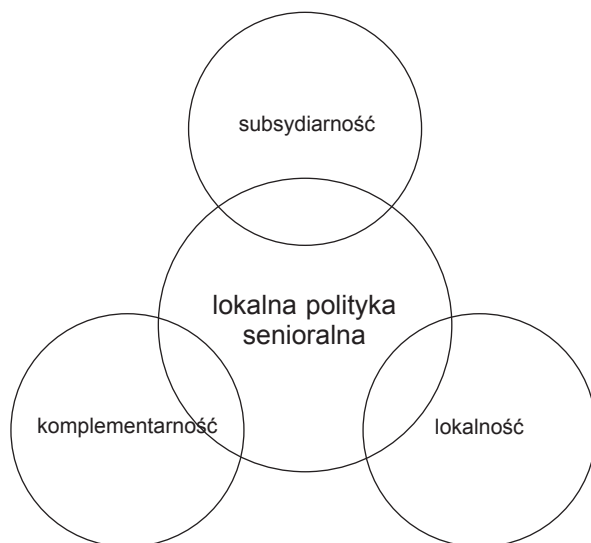
W drugim ujęciu lokalna polityka senioralna nazywana jest optymalizacyjną. W przeciwieństwie do polityki interwencyjnej ma ona charakter wieloaspektowy i obejmuje szereg działań służących zaspokojeniu potrzeb seniorów. Zaangażowanie podmiotów odpowiedzialnych za jej przygotowanie i wdrażanie nie ogranicza się przy tym jedynie do zabezpieczenia podstawowych potrzeb, ale skupia się na optymalizacji proponowanego wsparcia, wychodząc daleko poza regulacje systemowe (SZAROTA, 2013, s. 30).

W obliczu powyższych rozważań realizacja lokalnej polityki społecznej wobec ludzi starych powinna uwzględniać trzy podstawowe zasady:

Pierwsza z nich, zasada subsydiarności, podkreśla znaczenie najbliższego otoczenia, rodziny i grup nieformalnych w tworzeniu warunków do zaspokajania potrzeb osób starszych oraz w samym udziale w realizacji różnorodnych potrzeb. Druga zasada – kompleksowości oceny potrzeb – podkreśla tę różnorodność i zwraca uwagę na konieczność skoncentrowania się na całościowej ocenie potrzeb. Kompleksowość oznacza w tym przypadku uwzględnienie zarówno potrzeb samych seniorów, jak i ich rodzin, pełniących rolę nieformalnych opiekunów. Ostatnia z zasad – lokalności – odnosi się do środowiska lokalnego jako najważniejszego obszaru działania polityki wobec osób starszych. O ile bowiem zadaniem państwa jest stworzenie odpowiednich ram prawnych i finansowych dla tej poli-

tyki, o tyle na ogół najlepszym miejscem jej realizacji jest lokalne środowisko, jak najbliższe miejsca zamieszkania seniora. (BŁĘDOWSKI, 2012, s. 207)

Rysunek 2. Trzy zasady lokalnej polityki senioralnej

Źródło: Opracowanie własne.

Tymczasem wiele samorządów lokalnych w Polsce wciąż traktuje politykę senioralną w kategoriach wyzwań przyszłości, a nie działań wymagających natychmiastowych reakcji. Dlatego również dotychczasowa lokalna polityka senioralna utożsamiana jest przede wszystkim z dwoma typami działań:

Z jednej strony jest to klasyczna pomoc społeczna, koordynowana przez ośrodek pomocy społecznej, a z drugiej wspieranie lokalnej odmiany uniwersytetu trzeciego wieku oraz okazjonalnych imprez kulturalnych. Ze względu na wciąż trwający proces kształtowania się rozwiązań systemowych, które przyczyniałyby się do postrzegania wydatków na politykę senioralną w kategoriach inwestycji, wiele samorządów nie prowadzi jeszcze żadnych działań strategicz-

nych w tym zakresie. Jednak aby je podejmować, oprócz właściwych narzędzi prawnych samorządy będą musiały zorganizować odpowiedni kapitał pozwalający na dokonanie zmian. Chodzi tutaj nie tylko o środki finansowe, ale również kapitał ludzki i kapitał społeczny. Przekształcenia gminy wymagać będą zarówno środków pozwalających sfinansować inwestycje i działania, ale również ludzi, którzy mogliby być inicjatorami i partnerami zmian, jak i więzi społecznych pozwalających na odpowiednią koordynację działań. Pamiętać bowiem należy, że relacje pomiędzy poszczególnymi formami kapitału mają charakter zarówno komplementarny, jak i substytucyjny. (*Raport*, 2012, s. 170)

Chociaż zakres możliwych działań w ramach lokalnej polityki senioralnej wydaje się nieograniczony, to należy podkreślić, że samorządy jako organy prowadzące taką politykę nie są zobowiązane do bezpośredniej realizacji poszczególnych przedsięwzięć. Ich głównym zadaniem jest opracowanie dostosowanego do lokalnych potrzeb katalogu działań oraz koordynacja wdrażania ich w życie. Dlatego pojawia się możliwość, a ze względów organizacyjnych nawet konieczność, podjęcia ścisłej współpracy z innymi podmiotami działającymi w skali lokalnej. Chodzi przede wszystkim o przedstawicieli sektora pozarządowego, ale także samych seniorów, którzy jako bezpośrednio zainteresowani posiadają najlepszą orientację w problemach i kwestiach wymagających interwencji (BŁĘDOWSKI, 2012, s. 213). Dobrze zorganizowana i skoordynowana współpraca reprezentantów tych trzech głównych filarów może zaowocować wieloma trafnymi i skutecznymi działaniami, co przyczyni się do niwelowania zaistniałych już problemów senioralnej części lokalnej społeczności, ale przede wszystkim stanowić będzie odpowiednią profilaktykę osłabiającą dalsze konsekwencje procesu starzenia się, i to w wymiarze całej społeczności.

Tyska odpowiedź na wyzwania starości¹

Tychy to średniej wielkości śląskie miasto (81,81 km²) ze stanem populacji około 129 tysięcy osób, stanowiącej jednocześnie około 5,8% liczby mieszkańców całego województwa. W skali kraju Tychy plasują się na 36. miejscu pod względem powierzchni oraz na 26. miejscu pod względem liczby ludności. Tyszanie to demograficznie dojrzała społeczność z utrzymującym się od co najmniej kilkunastu lat trendem starzenia się. Dzieje się tak przede wszystkim ze względu na widoczną i charakterystyczną dla całego społeczeństwa polskiego zmianę wzajemnych proporcji udziału osób w wieku poprodukcyjnym i przedprodukcyjnym w ogólnej liczbie mieszkańców. Jak wynika ze zgromadzonych statystyk, również w Tychach seniorzy zaczęli dominować liczebnie (z 12,2% w 2002 roku do 17,1% w 2012 roku) nad najmłodszymi Tyszanami (z 19,9% w 2002 roku do 16,4% w 2012 roku). Niestety, zgodnie z prognozami proces ten będzie utrzymywać się również w kolejnych latach, a do 2035 roku doprowadzi do ogólnego spadku liczby mieszkańców tego miasta – w tym głównie osób w wieku produkcyjnym i przedprodukcyjnym – aż o 19% (GAWRON, 2013, s. 12–13).

W tej sytuacji władze Tychów zostały niejako zmuszone do podjęcia działań w kierunku zabezpieczenia potrzeb starzejącej się populacji. Dokonano nowelizacji Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Tychy, opracowując plany działań w tym zakresie do 2020 roku. Istotnym elementem przygotowanego dokumentu stała się polityka senioralna, której dążenia wyrażone zostały w jednym z trzech priorytetów strategii – Aktywizacja seniorów na rzecz włączania społecznego – oraz opatrzone celem strategicznym – Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu osób starszych – i celami operacyjnymi – Budowanie lokalnych sieci wsparcia dla osób w podeszłym wieku; Rozwój umie-

---

¹ Ta część artykułu powstała na podstawie raportu *Case Study in Poland: Tychy Local Network of Support Centres for the Elderly* opracowanego przez autora w ramach projektu realizowanego w WHO Centre for Health Development (WHO Kobe Centre – WKC): *Case studies on community-based initiatives that support older people in low- and middle-income countries (LMICs)*.

jętności seniorów; Podnoszenie świadomości społecznej w zakresie starzenia się (Urząd Miasta Tychy, 2014, s. 40).

Na tej podstawie w Tychach przygotowywane są rozmaite działania ukierunkowane na zabezpieczenie potrzeb oraz aktywizację mieszkańców w podeszłym wieku. Jednym z nich jest lokalna sieć ośrodków wsparcia dla osób starszych. Przedsięwzięcie to jest przykładem omówionej wcześniej, zalecanej współpracy samorządów z lokalnymi aktywistami, polegającej na zlecaniu realizacji konkretnych zadań podmiotom zewnętrznym wobec administracyjnych struktur. W tym przypadku Prezydent Miasta Tychy powierzył organizację i prowadzenie ośrodków wsparcia dla seniorów lokalnym organizacjom pozarządowym działającym przy trzech tyskich parafiach rzymskokatolickich. Są to:

- Ośrodek Charytatywno-Społeczny św. Jana XXIII (Parafia św. Jana Chrzyciela w Tychach);
- Ośrodek Christoforos (Parafia bł. Karoliny Kózkówny w Tychach);
- Ośrodek Charytatywno-Społeczny ORATORIUM (Parafia Świętej Rodziny w Tychach).

Realizacja tego przedsięwzięcia rozpoczęła się jednak już w roku 2002.

Zgodnie z przyjętymi założeniami jego głównym celem jest świadczenie wsparcia dziennego dla 85 osób w wieku „60+”, które czują się samotne, cierpią z powodu różnych problemów zdrowotnych, pragną nawiązywać nowe kontakty społeczne oraz dbać o swoją kondycję fizyczną i psychiczną. Szczegółowe cele inicjatywy to:

- zaspokajanie potrzeb kontaktów międzyludzkich i zachęcanie do wymiany doświadczeń życiowych;
- pobudzanie aktywności społecznej i chęci wzajemnego wsparcia;
- zachęcanie do uczestnictwa w działaniach na rzecz miasta i mieszkańców;
- zapewnienie ciągłego rozwoju intelektualnego, psychicznego;
- dbanie o dobrą kondycję fizyczną i sprawność manualną, promowanie zdrowego stylu życia;
- pomoc w rozwiązywaniu spraw społecznych i osobistych. (GAWRON 2016, s. 80)

Z uwagi na fakt, iż przedsięwzięcie to stanowi jedno z zadań gminy, koszty związane z jego finansowaniem pokrywane są w 90% ze środków

ków publicznych. Zabezpieczenie pozostałych 10% pozostaje w gestii organizacji prowadzących domy wsparcia. W zależności od możliwości wkład ten może mieć charakter finansowy lub niefinansowy.

W celu utrzymania odpowiednich standardów oferowanego wsparcia corocznie w Tychach organizowany jest otwarty konkurs dla organizacji pozarządowych, które, występując o dostępne środki, zobowiązane są przedstawić szczegółowy plan, harmonogram i kosztorys realizacji przedsięwzięcia w kolejnym roku.

Beneficjentami organizowanego wsparcia są mieszkańcy Tychów – osoby w wieku pomiędzy 65 a 90 lat (zazwyczaj ponad 70), w zdecydowanej większości kobiety. Przeważnie zamieszkują Tychy od wielu lat. Pochodzą jednak z różnych regionów Polski, a o ich osiedleniu zadecydowała charakterystyczna w latach 50., 60., 70. lub 80. XX wieku koniunktura na lokalnym rynku pracy. To tutaj również założyli swoje rodziny, wstępując w związki małżeńskie i wychowując dzieci. Jednak obecnie zdecydowana większość tych osób prowadzi jednoosobowe gospodarstwa domowe (wiele z nich jest samotnych od wielu lat w wyniku śmierci małżonka). Poziom wykształcenia seniorów jest zróżnicowany, jednak zdecydowana większość z nich w przeszłości była aktywna zawodowo. Ich obecna sytuacja finansowa jest podobna – najczęściej prowadzą skromne życie, niektórzy wspierani są przez instytucje opieki społecznej. (GAWRON 2016, s. 81)

Przystąpienie seniorów do projektu jest możliwe przez cały rok, jednak zazwyczaj liczba miejsc nie przekracza 85. Dzieje się tak ze względu na ograniczenia organizacyjno-lokalowe i finansowe. Jedynie trzy ośrodki parafialne wyrażają chęć i gotowość do podjęcia się trudu organizacji i prowadzenia domów dziennego pobytu dla tyskich seniorów. Ponadto w miejskim budżecie zabezpieczana jest konkretna kwota na dofinansowanie tej inicjatywy, co decyduje o możliwym zasięgu oddziaływania. Istotny jest jednak fakt, iż w obowiązującym regulaminie nie określono maksymalnego czasu, w którym seniorzy mogą pozostawać beneficjentami wsparcia, dlatego to oni sami decydują, jak długo chcą z niego korzystać.

W ogólnym ujęciu można stwierdzić, że głównym celem tej inicjatywy jest zmniejszenie poczucia osamotnienia seniorów. Polega ona

bowiem na organizowaniu niemal codziennych (za wyjątkiem weekendów) spotkań zdeklarowanych uczestników. Spotkania te często przyjmują postać niemal rytualną, ponieważ składają się z precyzyjnie określonych w czasie i powtarzających się czynności, jak poranne wspólne picie kawy rozpoczynające każdy dzień, czy jedzenie obiadu kończące spotkanie. Standardowo czas pomiędzy tymi posiłkami

wypełniony jest różnorodnymi aktywnościami, które podzielić można na dwie podstawowe grupy: standardowe i okazjonalne. Do tych pierwszych zaliczyć należy zajęcia tematyczne z zakresu psychologii, zdrowia i innych tematów będących przedmiotem zainteresowania uczestników. Każdego dnia seniorzy dbają również o utrzymanie dobrej kondycji fizycznej, biorąc udział w grupowej gimnastyce, dostosowanej do ich możliwości i stanu zdrowia, korzystając przy tym z siłowni wyposażonej w urządzenia do rehabilitacji. Wiosną, latem i wczesną jesienią seniorzy korzystają z możliwości rekreacji w ogrodach parafialnych oraz uczestniczą w zorganizowanych wycieczkach krajoznawczych. Te ostatnie zaliczyć należy do aktywności okazjonalnych, w ramach których organizowane są również spotkania z gośćmi prowadzącymi wykłady (np. na temat podróży, historii, kultury, zdrowego stylu życia) oraz imprezy okolicznościowe związane z kalendarzem świąt lub szczególnych wydarzeń. (GAWRON 2016, s. 82)

Omawiana inicjatywa w istotny sposób przyczynia się do rozwoju integracji międzypokoleniowej, ponieważ parafie prowadzące domy dziennego pobytu dla seniorów organizują także świetlice środowiskowe dla małoletnich tyszan. Jest to okazja do spotkań obydwu grup i podejmowania przez nie wspólnych aktywności. Zazwyczaj polegają one na pomocy udzielanej przez osoby starsze dzieciom przy odrabianiu prac domowych lub na opowiadaniu ciekawych historii z przeszłości miasta czy zaczerpniętych z osobistych przeżyć seniorów. Sytuacja taka przynosi obustronne korzyści. Dla seniorów jest niepowtarzalną okazją do pielęgnowania poczucia własnej użyteczności i wartości, dla dzieci niejednokrotnie stanowi jedyną możliwość kontaktu z osobami w podeszłym wieku, identyfikowanymi z rolami babci i dziadka.

Pozytywny wpływ uczestnictwa w programie odczuwany jest przez seniorów na wielu płaszczyznach życia i codziennej aktywności. Do najważniejszych z nich zaliczyć można:

- aktywizację społeczną – uczestnictwo w zajęciach i spotkaniach determinuje aktywność społeczną seniorów i ich chęć partycypacji w życiu społecznym miasta;
- przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu i izolacji – uczestnicy są zachęcani do pracy na rzecz lokalnej społeczności (np. parafii), co w istotny sposób determinuje ich otwartość i chęć nawiązywania oraz utrzymywania kontaktów społecznych;
- poprawę jakości życia i samooceny seniorów – aktywny udział w zajęciach daje szansę na dalszy rozwój wiedzy i umiejętności seniorów, a co za tym idzie, utrzymanie sprawności umysłowej i dobrej kondycji psychicznej; organizacja imprez okolicznościowych, zaangażowanie w życie parafii oraz spotkania z dziećmi generują zauważalny wzrost samooceny osób starszych;
- poprawę sprawności fizycznej seniorów – codzienne ćwiczenia, spacer, masaż, zajęcia gimnastyczne oraz ciepły posiłek wpływają na poprawę zdrowia fizycznego seniorów. (GAWRON 2016, s. 82)

Podsumowując opis tyskiej inicjatywy, warto zaznaczyć, że jej realizacja spotkała się z uznaniem ze strony organizacji krajowych i międzynarodowych. W 2010 roku innowacyjny charakter przedsięwzięcia został doceniony w konkursie „Samorząd przyjazny dla seniorów” organizowanym przez Senat Rzeczypospolitej Polskiej. Natomiast w 2015 roku tyska sieć ośrodków wsparcia dla osób starszych znalazła się w gronie siedmiu inicjatyw wybranych przez Światową Organizację Zdrowia (WHO) jako przykłady dobrych praktyk i wskazówek dotyczących zalecanych form aktywizacji i wsparcia seniorów na poziomie lokalnych społeczności.

Zakończenie

W odniesieniu do tyskiej sieci ośrodków wsparcia dla seniorów należy podkreślić, że nie jest to jedyna inicjatywa tego typu w skali kraju. Ośrodki wsparcia dla osób potrzebujących działają w 582 polskich gminach (co stanowi 23% gmin). Ośrodki te niosą pomoc różnym grupom potrzebujących: osobom z zaburzeniami psychicznymi, matkom z małymi dziećmi, bezdomnym, osobom w podeszłym wieku i wielu innym. W 2013 roku funkcjonowało 1760 ośrodków, a z ich wsparcia korzystało prawie 127 tysięcy osób.

Warto również podkreślić, że w 2015 roku rząd polski przystąpił do realizacji programu „Senior-WIGOR” na lata 2015–2020. Jego celem strategicznym jest wspieranie seniorów poprzez dofinansowanie samorządów lokalnych w zakresie rozwoju sieci dziennych domów dla osób starszych. Zgodnie z przyjętymi założeniami inicjatywa ta ma służyć zapewnieniu wsparcia i aktywizacji osób w podeszłym wieku (60+) zależnie od potrzeb określonych w społeczności lokalnej. Ponadto ma umożliwić dostęp do infrastruktury, która pozwoli seniorom spędzać wolny czas w sposób aktywny i sprawi, że będą chętniej angażować się w działania samopomocowe i inicjatywy na rzecz społeczności lokalnej. Udział samorządów w programie „Senior-WIGOR” jest dobrowolny, jednak wymaga realizacji zadań przez co najmniej trzy lata. Co ważne, zapewnia on finansowanie (80%), przygotowanie pomieszczeń (do 180 000 zł) i wyposażenie (do 70 000 zł) dla dziennych domów dla osób starszych, a także roczne finansowanie bieżącej działalności (*Program*, 2015, s. 7).

Jest to z pewnością istotny krok w kierunku całościowego podejścia do problemu, „czyli takiego sposobu kreowania polityki samorządowej i wszystkich jej obszarów, by uwzględniały specyficzne potrzeby osób starszych w możliwie największym stopniu” (*Raport*, 2012, s. 130).

Dalsze pozytywne zmiany w postrzeganiu zagadnień związanych z procesem starzenia się oraz bezpośrednio z osobami w podeszłym wieku powinny być traktowane nie tylko jako pożądane, ale konieczne warunki dla odpowiedniego przygotowania współczesnych społeczeństw do pogłębiających się procesów demograficznych.

Ważne jest zatem, aby w publicznej debacie wokół tematu starzenia się przedstawiać osoby starsze jako grupę zróżnicowaną, twórczą, wnoszącą istotny wkład w życie społeczne i ekonomiczne. Promowanie pozytywnego wizerunku osób starszych, popularyzowanie wiedzy na temat procesów starzenia się, potrzeb i potencjału seniorów jest kluczowe dla wspierania kultury dialogu między pokoleniami, kształtowania stosunków społecznych w oparciu o zasadę solidarności pokoleń w wielu obszarach życia. Docenienie starości, podniesienie jej statusu społecznego jest także niezbędne, aby twórczo odpowiedzieć na wyzwania, jakie stoją przed starzejącym się społeczeństwem, aby szukać nowych ról dla osób starszych w zmieniającej się rzeczywistości społecznej. (CHABIERA, TOKARZ-KAMIŃSKA, 2012, s. 158)

Bibliografia

- BŁĘDOWSKI P., 2002: *Lokalna polityka społeczna wobec ludzi starych*. Wydawnictwo SGH, Warszawa.
- BŁĘDOWSKI P., 2012: *Polityka wobec osób starych – cele i zasady*. „Studia BAS” nr 2(30) 2012, Warszawa.
- CHABIERA A., TOKARZ-KAMIŃSKA B., 2012: *Wizerunek starości i człowieka starego. Postawy wobec starzenia się społeczeństw*. W: *Strategie działania w starzejącym się społeczeństwie*. Red. B. SZATUR-JAWORSKA. RPO, Warszawa.
- CHABIOR A., FABIŚ A., WAWRZYŃIAK J.K., 2014: *Starzenie się i starość w perspektywie pracy socjalnej*. Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich, WYG International Sp. z o.o., Warszawa.
- GARNCAREK E., 2005: *Filmowy portret starszych kobiet*. W: *Starsze kobiety w kulturze i społeczeństwie*. Red. E. ZIERKIEWICZ, A. ŁYSAK. MarMar, Wrocław.
- GAWRON G., 2013: *Tychy na tle wybranych powiatów w latach 2002–2012. Analiza danych statystycznych Głównego Urzędu Statystycznego*. Urząd Miasta Tychy, Tychy.
- GAWRON G., 2016: *Aktywizacja seniorów na przykładzie Lokalnej Sieci Wsparcia w Tychach*. W: *Między wykluczeniem a aktywizacją społeczną. Studia socjologiczne*. Red. M.S. SZCZEPAŃSKI, P. ROJEK-ADAMEK. Wydawnictwo Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego, Kraków.
- JAKUBOWSKA H., 2009: *Społeczne wytwarzanie starości: definicje, granice, konteksty*. W: *Patrząc na starość*. Red. H. JAKUBOWSKA, A. RACINIEWSKA, Ł. ROGOWSKI. Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Adama Mickiewicza, Poznań.

- JUROS H., 2001: *Etyczne aspekty polityki demograficznej*. W: *Polska a Europa. Procesy demograficzne u progu XXI wieku*. Red. Z. STRZELECKI, A. OCHOCKI. Rządowa Rada Ludnościowa, Rządowe Centrum Studiów Strategicznych, Warszawa.
- KLIMCZUK A., 2012: *Kapitał społeczny ludzi starych na przykładzie mieszkańców miasta Białystok*. Wiedza i Edukacja, Lublin.
- LISAK M., 2014: *Wstęp*. W: *Polskie społeczeństwo potrzebuje seniorów. Wybrane zagadnienia polityki senioralnej i formy aktywizacji społecznej osób starszych*. Red. M. LISAK. Fundacja „Polsko-Niemieckie Pojednanie”, Warszawa.
- Program wieloletni „Senior-WIGOR” na lata 2015–2020*, 2015. Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Warszawa.
- RACŁAW M., 2011: *„Zarządzanie” osobami starszymi – przyczynek do dyskusji o lokalnej polityce społecznej*. W: *Publiczna troska, prywatna opieka. Społeczności lokalne wobec osób starszych*. Red. M. RACŁAW. Instytut Spraw Publicznych, Warszawa.
- Raport na temat sytuacji osób starszych w Polsce*, 2012. Instytut Pracy i Spraw Socjalnych Warszawa.
- ROSSET E., 1967: *Ludzie starzy. Studium demograficzne*. Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa.
- RYSZ-KOWALCZYK B., SZATUR-JAWORSKA B., 2004: *Polityka społeczna wobec cyklu życia. Faza starości*. W: *Nasze starzejące się społeczeństwo. Nadzieje i zagrożenia*. Red. J.T. KOWAŁSKI, T. SZUKAŁSKI. Uniwersytet Łódzki, Łódź.
- Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Tychy na lata 2014–2020*, 2014. Urząd Miasta Tychy, Tychy.
- SZATUR-JAWORSKA B., 2012: *Zasady polityk publicznych w starzejących się społeczeństwach*. W: *Strategie działania w starzejącym się społeczeństwie*. Red. B. SZATUR-JAWORSKA. RPO, Warszawa.
- SZAROTA Z., 2010: *Starzenie się i starość w wymiarze instytucjonalnego wsparcia*. Wydawnictwo Naukowe UP, Kraków.
- SZAROTA Z., 2013: *Społeczno-demograficzne aspekty starzenia się społeczeństwa*. W: *Starość. Między diagnozą a działaniem*. Red. R.J. KIJAK, Z. SZAROTA. Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich, Warszawa.
- SZWEDA-LEWANDOWSKA Z., 2014: *Modele opieki nad osobami niesamodzielnymi*. „Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach”, 179.
- World Health Organization, 2011: *Global Health and Aging*, National Institute on Aging, National Institutes of Health U.S. Department of Health and Human Services. http://www.who.int/ageing/publications/global_health.pdf [data dostępu: 2.09.2015].

Grzegorz Gawron

The Network of Pensioner Support as an Element of Local Politics Regarding the Elderly: A Case Study of Tychy

Summary

The beginning of the 21st century constitutes a unique period of time in the evolution of the human race. This uniqueness manifests in the fact that we are currently undergoing one of the most significant social revolutions in the history of civilization – the Age Revolution. The increase in the average life span by 30 years constitutes a crowning achievement in the evolution of humanity, but at the same time, this phenomenon brings complex and inevitable consequences. That is why it is necessary to answer the question: are we – the society in general, the local society, economy, infrastructure and environment – prepared to face them? In the recent years, it has been possible to observe an increase in the interest in designing strategies and plans as well as implementing measures which serve to minimize the negative effects of the aging process. One of the most interesting initiatives has been undertaken in Tychy (Silesia), where a network of Centers for Pensioner Support has been established. Three such centers, functioning in cooperation with three Roman Catholic churches in Tychy, provide continuous support for the elderly who feel lonely, suffer from various health problems or want to remain active members of the society.

The article presents the details of this successful attempt at activating the elderly, based on the cooperation of the local government, non-governmental organizations, and the members of the local communities.

Key words: aging, activating the elderly, local initiatives